

С Т А Н О В И Щ Е

От: Доцент д-р **Боряна Богданова Мусева**
Софийски университет „Свети Климент Охридски“
Международно частно право

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по *научна специалност* в УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Мария Георгиева Шаркова**
Тема на дисертационния труд: **Некачествена медицинска помощ като основание за гражданска отговорност**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №1097/16.04.2024 на Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра Частноправни науки, Юридически факултет на УНСС по научна специалност „Гражданско и семейно право“, съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №3435/16.12.2021 г. Обучението е осъществено в свободна форма през периода 16.12.2021 г. до 18.04.2024 г.

Мария Шаркова е Магистър по право от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. От 2009 година работи като адвокат. Има дългогодишни изявени интереси в областта на медицинското право, както като адвокат, така и в теоретично-академичен аспект, израз на което са множеството специализации в чужбина в различни изследователски центрове. Мария Шаркова също така е разпознаваем национален експерт по правни въпроси, свързани със здравеопазването, вкл. дългогодишен преподавател в Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за защита дисертационен труд е посветен на некачествената медицинска помощ като основание за гражданска отговорност. Заглавието съответства на съдържанието, което е структурирано около три ключови аспекта: 1) понятие за качествена медицинска помощ, разгледана през призмата на историческото развитие, сравнителното право, вкл. развитието в рамките на практиката на ЕСПЧ и позитивното право; 2) некачествена медицинска помощ – понятие и съдържание (по-скоро – проявни форми), дължимата грижа и отграничаване от сходни институти и 3) гражданска

отговорност с общи положения, видове, съотношение и критерии за разграничаване при отговорност за последици от некачествена медицинска помощ.

Дисертационният труд се състои от три глави, увод, заключение, библиография и три приложения с цитирана съдебна практика на български и чужди съдилища, както и на актове на Съда на ЕС и на ЕСПЧ. Обемът на работата е 257 страници без библиографията и приложенията, като бележките под линия са забележителен брой – 565. Избраната от г-жа Шаркова структура на дисертацията дава възможност за логичен и систематичен анализ, чрез който тя демонстрира задълбочено познаване на изследваната проблематика.

Темата за некачествената медицинска помощ като основание за гражданска отговорност е безспорно актуална, както в български контекст, така и в наднационален. Тя се свежда до сложния въпрос за намирането на правилния баланс между обезпечаването, а по възможност, и разширяването на достъпа до медицинска помощ, приложимите стандарти, които следва да се спазват от отделния медицински специалист и/или на болничните заведения, правата на пациентите и отчитането на възможностите на медицината, които, увеличавайки се значително, не са неограничени. Този баланс, вплетен във въпросите за договорната и деликтната отговорност с всички техни предпоставки за прилагане, е сериозно предизвикателство пред правоприлагането, нормотворчеството и ежедневното предоставяне на здравни услуги. Актуалността на темата се потвърждава и от множеството случаи на сложни медицински конфликти, които вълнуват обществото у нас и все по-често стигат до съдебната зала, както и от факта, че ключови международни организации поставят фокус обезпечаването на безопасно лечение на пациентите.

Предмет на дисертацията е качествена медицинска помощ като единно понятие на административното и гражданското право, която дефинира и същността на некачествената медицинска помощ. Акцентът на изследването е върху некачествената медицинска помощ от гледна точка на нейното значение за възникване на гражданска отговорност като обективно нейно основание при анализ и на субективното основания - дължимата грижа. Дисертантът не разглежда наказателната и административната отговорност, нито правото на качествена медицинска помощ, както и не обхваща всички елементи от фактическия състав на договорната и деликтна отговорност (напр. причинно-следствената връзка и вредите). В същото време прави много задълбочен анализ на договорната и деликтна отговорност, като от една страна систематизира разликите помежду им, а от друга – дава критерии за разграничаване и съотнасяне в случаи на вреди от некачествена медицинска помощ.

Дисертацията си поставя една основна задача, а именно да бъде изяснено понятието „некачествена медицинска помощ“ и неговите правни последици, в частност възникването на гражданска отговорност. Тази задача е конкретизирана с множество под-задачи, които бих казала, че дори излизат от общата задача. Наред с логичните теоретични изследователски ядра (изясняване на основни понятия, сравнение със сходни институти, форми на некачествена медицинска помощ), дисертантът се ангажира и с анализ и систематизация на съдебната практика в областта на гражданската отговорност за предоставяне на некачествена медицинска помощ и сравнение с разрешения от други юрисдикции.

Целта на работата се свързва с формулиране на изводи, които да послужат за изясняване и систематизация на понятия, идентифициране на проблеми и предложения за преодоляването им, както и формулиране на препоръки за нормативни изменения.

В дисертацията се застъпва теза, формулирана скрито при методите, че *субективното право на качествена медицинска помощ намира своята реализация в рамките на гражданското правоотношение*. Считаю, че фокусът на работата и добавената ѝ стойност далеч надминават тази обобщена констатация.

Дисертационният труд е изработен при отговорно и прецизно анализиране на съществуващата научна литература в България. Той впечатлява с реферирването и органичното боравене с богатата чуждестранна доктрина и съдебна практика. През цялото изследване г-жа Шаркова излага и обосновава своята позиция като демонстрира, че е в състояние да осъществява самостоятелни научни изследвания.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати и приноси

Дисертационният труд достига до множество стойностни научни и научно-приложни резултати, които имат приносен характер. Част от тях са отбелязани коректно от самия докторант. В известен смисъл те дори са скромни, защото съществуват и други аспекти, които са нови и развиващи науката и практиката. Позволявам си да обърна внимание на следните научни и научно-приложни резултати и приноси:

- Заявени от докторанта:

- Предлагане на дефиниции за „медицинска помощ“, „субективно право на качествена медицинска помощ“, „качествена и некачествена медицинска помощ“, „информирано съгласие“, на разновидностите на некачествена медицинска помощ, като и на „добър медицински специалист“;
- Предлагане на критерии за установяване на несвоевременна, недостатъчна медицинска помощ и на медицинска помощ, оказана в нарушение на правилата за безопасност и сигурност, и при нарушение на правото на информирано съгласие;
- Разграничаване на некачествената медицинска помощ от некачествено изпълнение на договор, вреда от стока и лекарска грешка;
- Обособяване на видове гражданска отговорност при некачествена медицинска помощ, съотношение между тях и критерии за отграничаване при отчитане на особеностите на предоставянето на здравни услуги;

- Съдържащи се в дисертационния труд:

- Предложения *de lege ferenda* в различни нормативни актове, формулирани не като концептуални идеи, а като конкретни законодателни изменения със съответната нормотворческа техника;
- Предлагане на критерии, алгоритми и стандарти, които могат да бъдат следвани от медицински специалисти и/или болнични заведения за избягване на случаите на предоставяне на некачествена медицинска помощ;
- Анализиране на гражданската отговорност за некачествена медицинска помощ при отчитане на нейното многообразие, както по вид (лекарска, дентална, спешна, превантивна и пр.), така с оглед конкретни действия/бездействие,

- вътрешна структура и организация, административна система за обезпечаване и заплащане, съществуващи и възможни подходи за работа с пациенти и пр.;
- Вплитането на гражданската отговорност в системата за защита на основните права от гледна точка на правото на живот и на здраве, предоставяна с помощта и на ЕКЗПЧ и практиката на ЕСПЧ;
  - Съобразяване на квалификации и критерии за квалификации на понятие за медицинска услуга, медицинска помощ и пр., с произход правото на ЕС;
  - Вплитане на материалноправния анализ в развитието на гражданския процес;
  - Извличане на аргументи от сравнително-правни проучвания, които допринасят за (пре)осмислянето на класически институти и понятия;
  - Систематизирането на почти 600 съдебни решения относно случаи на причиняване на вреди от некачествена медицинска помощ, по начин, който позволява бъдещо преодоляване на противоречия при интерпретации и крайни произнасяния;

Така изброените приноси не се в никакъв случай изчерпателни. Те обаче са ясно доказателство, че дисертационният труд има значима научна и практико-приложна стойност. В случая е налице и особеността, че работата на г-жа Шаркова се явява теоретико-догматично надграждане над нейна предходна практико-приложна разработка („Медицинският деликт“), която действително беше и е много полезна за продикуващите юристи. При сравнение между двата труда може ясно да се види, че дисертацията е много по-задълбочена, систематизирана и прецизна и че използва научен апарат и методология, характерни за доктринерните изследвания, без обаче да загубва прагматичния подход, който е важен за всеки научен труд, а именно: да служи на истинския живот.

Заслужава да се отбележи, че дисертацията не следва подход на „преразказване“ на нормативните текстове, а по същество извършва много детайлен научен и практико-приложен коментар на ключовите институти и понятия, относими към гражданската отговорност за некачествена медицинска помощ. Сами по себе си част от тези понятия и институти имат значение и за други видове гражданска отговорност, при която вредата е причинена от дейност, която е предмет на повишен обществен контрол.

Г-жа Мария Шаркова доказва, че има задълбочени научни познания и умение за извършване на самостоятелни научни изследвания. Дисертацията ѝ демонстрира способност за издирване и осмислено обработване на големи масиви от информация, за формулиране на относими, комплексни и издържани, както позитивно-правно, така и ценностно тези, за включването им в едно систематизирано и логично научно съчинение, за преценка на тяхната обосновааност и практическа приложимост, а при необходимост – за полемизиране с тях. Считаю, че дисертацията на г-жа Шаркова има важен принос за българската наука и българското правоприлагане.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Публикациите, свързани с темата на дисертацията, са относими, значими и с добавена научна и научно-приложна стойност. Две от тях се в международни издания на английски език, което прави тяхната важност доста по-съществена.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът коректно отразява съдържанието и приносите на дисертационния труд.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Като към всеки продукт на човешка дейност и към дисертацията на г-жа Мария Шаркова могат да бъдат отправени бележки и препоръки. Без да омаловажавам приносите си позволявам да отбележа:

- Лисата на ясно обособена научна теза (както беше посочено, идея за теза се открива сред методите на изследването, но тя е с много общ характер и не се явява смислов общ знаменател на работата);
- Неравномерно разпределение между трите глави на дисертацията (втората глава е около 120 страници, а третата около 40);
- На някои места няма съвсем ясно разграничаване между цитати на научни трудове и авторовия текст (напр. на стр. 224 след чужд цитат се дава пример от медицинската практика като се създава впечатлението, че същият е на цитирания автор);

Изброените критични бележки и препоръки не променят цялостното положително впечатление от дисертационния труд.

7. Заключение

В заключение, имайки предвид изложените по-горе съображения, изразявам положителната си оценка, че представеният за защита дисертационен труд на тема: „Некачествената медицинска помощ като основание за гражданска отговорност“ отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ за получаване на образователната и научна степен „доктор“, поради което предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Гражданско и семейно право“, на Мария Георгиева Шаркова

10.05.2024 г.

Подпис: ...
BORIANA
BOGDANOVA
MUSSEVA

Digitally signed by
BORIANA BOGDANOVA
MUSSEVA
Date: 2024.05.10
11:35:49 +03'00'

OPINION

By: Associate Professor Dr. **Boriana Bogdanova Musseva**
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
International private law

Subject: dissertation for the award of an educational and scientific degree "**doctor**" in a *scientific specialty* at UNWE

Author of the dissertation: **Maria Georgieva Sharkova**

Dissertation topic: **Non-qualitative medical care as a ground for civil liability**

Ground for presenting the opinion: participation in the panel of the scientific jury for the defense of the dissertation according to Order No. 1097/16.04.2024 of the Rector of the UNWE.

1. Information for the dissertation student

The dissertant was educated in a doctoral program at the Department of Private Law, Faculty of Law of the UNWE in the academic specialty "Civil and Family Law", according to the Order of the Deputy Rector of the UNWE No. 3435/16.12.2021 g. The training was carried out in free form during the period 16.12.2021 to 18.04.2024.

Maria Sharkova is a Master of Laws from the Sofia University "St. Kliment Ohridski". She has been working as a lawyer since 2009. She has long-standing interests in the field of medical law, both as a lawyer and in a theoretical-academic aspect, which is reflected in the many specializations abroad at various research centers. Maria Sharkova is also a recognized national expert on legal issues related to health care, incl. long-time teacher at the "Krastyu Tsonchev" Attorney's Training Center.

2. General characteristics of the presented dissertation

The dissertation submitted for defence is devoted to non -qualitative medical care as a ground for civil liability. The title corresponds to the content, which is structured around three key aspects: 1) concept of quality medical care, examined through the prism of historical development, comparative law, incl. developments within the ECtHR practice and positive law; 2) non-quality medical care – concept and content (rather – forms), due care and differentiation from similar institutes and 3) civil liability with general conditions, types, ratio and criteria for distinguishing liability for consequences of non-quality medical care.

The dissertation consists of three chapters, an introduction, a conclusion, a bibliography and three appendices with cited case law of Bulgarian and foreign courts, as well as of acts of the Court of the EU and the ECtHR. The volume of the work is 257 pages without the bibliography and appendices, and the footnotes are a remarkable number - 565. The structure

of the dissertation chosen by Mrs. Sharkova allows for a logical and systematic analysis, through which she demonstrates a thorough knowledge of the studied issues.

The topic of non-quality medical care as a ground for civil liability is undeniably relevant, both in the Bulgarian context and in a supranational one. It boils down to the complex issue of finding the right balance between ensuring and, where possible, expanding access to medical care, applicable standards to be met by the individual medical professional and/or hospital, patient rights, and accountability of the possibilities of medicine, which, increasing significantly, are not unlimited. This balance, intertwined with the issues of contractual and tort liability with all their application prerequisites, is a serious challenge to the law enforcement, rulemaking, and the day-to-day delivery of healthcare services. The relevance of the topic is also confirmed by the numerous cases of complex medical conflicts that move society in our country and more often reach the courtroom, as well as by the fact that key international organizations focus on ensuring safe treatment for patients.

The subject of the dissertation is quality medical care as a single concept of administrative and civil law, which also defines the essence of poor-quality medical care. The emphasis of the research is on non-qualitative medical care from the point of view of its importance for the establishment of civil liability as its objective basis and in connection to the subjective basis – the due care. The dissertation does not consider criminal and administrative liability, nor the right to quality medical care, nor does it cover all elements of the contractual and tort liability (e.g. causation and damages). At the same time, it makes a very thorough analysis of contractual and tort liability, on the one hand systematizing the differences between them, and on the other - giving criteria for distinguishing and relating in cases of damages from non- qualitative medical care.

The dissertation sets itself one main task, namely, to clarify the concept of " non-qualitative medical care" and its legal consequences, particularly the establishment of civil liability. This task is specified with numerous sub-tasks that I would say even go beyond the general task. Along with logical theoretical research cores (clarification of basic concepts, comparison with similar institutes, forms of non- qualitative medical care), the dissertant is also engaged in analysis and systematization of judicial practice in the field and in comparison, with examples from other jurisdictions.

The purpose of the work is related to formulating conclusions that will serve to clarify and systematize concepts, identify problems and proposals for overcoming them, as well as formulating recommendations for regulatory changes.

The dissertation advocates the thesis, formulated hidden in the methods, that *the subjective right to quality medical care finds its realization within the framework of the civil legal relationship*. I believe that the focus of the work and its added value far exceed this summary finding.

The dissertation was prepared with a serious and precise analysis of the existing scientific literature in Bulgaria. It impresses with the referencing and organic handling of the rich foreign doctrine and case law. Throughout the study, Ms. Sharkova presents and substantiates her position by demonstrating that she can carry out independent research.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results and contributions

The dissertation work reaches many valuable scientific and scientific-applied results, which have a contributing character. Some of them were marked correctly by the dissertant herself. In a sense, they are even modest, because there are other aspects that are new and developing science and practice. I allow myself to draw attention to the following scientific and scientific-applied results and contributions:

- Enlisted by the PhD student:

- Proposing definitions of "medical care", "subjective right to quality medical care", "quality and non-quality medical care", "informed consent", varieties of no-quality medical care, as well as "good medical professional";
- Proposing criteria for establishing untimely, insufficient medical care and medical care provided in violation of safety and security rules and in violation of the right to informed consent;
- Differentiation of substandard medical care from substandard contract performance, product damage and medical malpractice;
- Identification of types of civil liability in case of non-qualitative medical care, ratio between them and criteria for demarcation when considering the peculiarities of the provision of health services;

- Contained in the dissertation:

- Proposals *de lege ferenda* in various normative acts, formulated not as conceptual ideas, but as specific legislative amendments with the corresponding rule-making technique;
- Proposing criteria, algorithms and standards that can be followed by medical professionals and/or hospital facilities to avoid cases of non-qualitative medical care;
- Analyzing the civil liability for non-qualitative medical care, taking into account its diversity, both by type (medical, dental, emergency, preventive, etc.), and in a view to specific actions/inaction, internal structure and organization, administrative system for provision and payment, existing and possible approaches to working with patients, etc.
- The interweaving of civil responsibility in the system for the protection of fundamental rights from the point of view of the right to life and health, provided with the help of the ECHR and the practice of the ECtHR;
- Alignment of qualifications and criteria for qualifications of the concept of medical service, medical assistance, etc., originating in EU law;
- Interweaving the substantive legal analysis in the development of the civil process;
- Extracting arguments from comparative legal studies that contribute to the interpretation of classic institutions and concepts;
- The systematization of almost 600 court decisions concerning cases of harm caused by substandard medical care, in a way that allows future overcoming of contradictions in interpretations and final decisions;

The contributions thus listed are by no means exhaustive. However, they are clear evidence that the dissertation has significant scientific and practical value. In this case, there is also the peculiarity that Ms. Sharkova's work is a theoretical-dogmatic upgrade over her previous practical-applied development ("Medical tort"), which was and is still very useful for practicing lawyers. When comparing the two works, it can be clearly seen that the dissertation is much more thorough, systematized and precise, and that it uses a scientific apparatus and

methodology typical of doctrinal studies, without, however, losing the pragmatic approach that is important for any scientific work, namely: to serve true life.

It is worth noting that the dissertation does not follow an approach of "retelling" the normative texts, but essentially makes a very detailed scientific and practical-applied commentary on the key institutions and concepts related to civil liability for non-qualitative medical care. By themselves, some of these concepts and institutions have implications for other types of civil liability where the harm is caused by an activity that is subject to increased public scrutiny.

Mrs. Maria Sharkova proves that she has in-depth scientific knowledge and the ability to carry out independent scientific research. Her dissertation demonstrates the ability to search and meaningfully process large masses of information, to formulate relevant, complex and sustained, both positive-legal and value-based theses, to include them in a systematized and logical scientific composition, to assess their validity and practical applicability, and if necessary - to argue with them. I believe that Ms. Sharkova's dissertation makes an important contribution to Bulgarian science and Bulgarian law enforcement.

4. Evaluation of dissertation publications

The publications related to the topic of the dissertation are relevant, significant and with added scientific and scientific-applied value. Two of them are in international magazines in English, which makes their importance much more substantial.

5. Evaluation of the abstract

The abstract correctly reflects the content and contributions of the dissertation.

6. Critical notes, recommendations, and questions

As with any product of human activity and with Mrs. Maria Sharkova's dissertation, comments and recommendations can be made. Without belittling the contributions, I allow myself to note:

- The leaves of a clearly defined scientific thesis (as stated, an idea for a thesis is found among the research methods, but it is of a very general nature and does not appear to be a meaningful common denominator of the work);
- Uneven distribution between the three chapters of the dissertation (the second chapter is about 120 pages and the third about 40);
- In some places, there is no clear distinction between citations of scientific works and the author's text (e.g. on page 224, after a foreign citation, an example from medical practice is given, creating the impression that the same is from the quoted author);

The listed critical remarks and recommendations do not change the overall positive impression of the dissertation work.

7. Conclusion

In conclusion, bearing in mind the considerations set out above, I express my positive assessment that the dissertation submitted for defence on the topic: "Non-qualitative medical care as a ground for civil liability" meets the requirements of Art. 6, para. 3 of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria and on Art. 27, para. 2 of the

Regulations for its implementation for obtaining the educational and scientific degree "Doctor", therefore I propose to award the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Civil and Family Law" to Maria Georgieva Sharkova.

10.05.2024

Signature: ...**BORIANA**... Digitally signed by
BOGDANOV BOGDANOVA
A MUSSEVA MUSSEVA
Date: 2024.05.10
11:36:47 +03'00'